

ВЫКЛАДАННЕ АХОВЫ ПРАЦЫ І БЯСПЕКІ ЖЫЦЦЯДЗЕЙНАСЦІ: СУЧАСНЫ СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ

В. М. БОСАК

*УА «Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія»,
г. Горкі, Рэспубліка Беларусь, 213407, e-mail: bosak1@tut.by*

(Паступіла у рэдакцыю 14.01.2020)

Сельскагаспадарчая вытворчасць з'яўляецца галіной эканомікі, якая характарызуецца шэрагам спецыфічных асаблівасцей: сезоннасць і разнастайнасць тэхналагічных аперацый, працяглая праца на адкрытым паветры ў палявых умовах, наяўнасць шматлікай і спецыфічнай сельскагаспадарчай тэхнікі і абсталявання і г. д., што патрабуе асобных высілкаў па забяспячэнню аховы працы і бяспекі жыццядзейнасці, папярэджванню вытворчага траўматызму і прафесійных захворванняў [1–3].

Падрыхтоўка спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй у сельскагаспадарчых вышэйшых навучальных установах, якія валодаюць неабходнымі ведамі і практычнымі навыкамі ў ахове працы і бяспецы жыццядзейнасці, у значнай ступені можа зменшыць узровень вытворчага траўматызму і прафесійных захворванняў [4–6].

Забяспячэнне бяспекі і захаванне здароўя работнікаў адносіцца да прыярытэтных накірункаў дзяржаўнай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь. Дзяржаўная праграма «Сацыяльная абарона і садзеянне занятасці насельніцтва на 2016–2020 год» прадугледжвае зніжэнне вытворчага траўматызму і прафесійных захворванняў на 1 % штогод, а таксама забяспячэнне падрыхтоўкі па ахове працы не менш за 2 % ад агульнай колькасці гадзін падрыхтоўкі [7].

У 2018 г. у Рэспубліцы Беларусь 1670 чалавек атрымалі траўмы на вытворчасці, у тым ліку 95 – са смяротным зыходам; былі таксама ўпершыню адзначаны 72 выпадкі прафесійных захворванняў. Сельская гаспадарка ў нашай краіне належыць да найбольш траўманебяспечных галін: у 2018 г. у АПК адзначана 346 траўм на вытворчасці, у тым ліку 18 выпадкаў са смяротным зыходам [8].

Памяншэнне ліку няшчасных выпадкаў і ўзроўню захворванняў мае важнае сацыяльнае і эканамічнае значэнне: павелічэнне прафесійнай актыўнасці працаўнікоў; рост вытворчасці працы; задавальненне работнікаў сваёй працай; стварэнне спрыяльнага псіхалагічнага клімату ў працоўных калектывах; скарачэнне затрат, якія звязаны з кампенсацияй за работу са шкоднымі і цяжкімі ўмовамі працы: зніжэнне стратаў, якія звязаны з траўматызмам, прафесійнымі і прафесійна абумоўленымі захворваннямі; зніжэнне цяжучасці кадраў і г.д.

Падрыхтоўка па пытаннях аховы працы ў Рэспубліцы Беларусь, у тым ліку ў вышэйшых навучальных установах аграрнага профілю, праводзіцца па наступных накірунках:

- 1) падрыхтоўка на I ступені вышэйшай адукацыі;
- 2) падрыхтоўка на II ступені вышэйшай адукацыі (магістратура);
- 3) падрыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі (аспірантура);
- 4) перападрыхтоўка на базе вышэйшай адукацыі;
- 5) павышэнне кваліфікацыі [9–16].

Падрыхтоўка на I ступені вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь адбываецца ва УА «Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт» па спецыяльнасці 1-74 06 07 «Кіраванне аховай працы ў сельскай гаспадарцы» з прысваеннем кваліфікацыі «інжынер» на дзённай і завочнай формах навучання. Акрамя таго, для студэнтаў I ступені вышэйшай адукацыі на Беларусі выкладаецца дысцыпліна «Ахова працы» (форма атэстацыі – экзамен ці залік), а таксама роднасная дысцыпліна «Бяспека жыццядзейнасці чалавека», якая ўключае раздзелы «Ахова насельніцтва і аб'ектаў ад надзвычайных сітуацый», «Радыецыйная бяспека», «Асновы экалогіі», «Асновы энэргазберажэння». На асобных спецыяльнасцях захавалася асобнае выкладанне дысцыпліны «Ахова насельніцтва і аб'ектаў ад надзвычайных сітуацый. Радыецыйная бяспека». Для студэнтаў I ступені вышэйшай адукацыі большасць спецыяльнасцей пры выкананні дыпломнага праекта (работы) прадугледжана таксама падрыхтоўка раздзела па ахове працы ці ахове працы і бяспецы жыццядзейнасці.

Падрыхтоўка на II ступені вышэйшай адукацыі (магістратура) у Рэспубліцы Беларусь прадугледжана па спецыяльнасці 1-59 80 01 «Ахова працы і эрганоміка» з прысваеннем кваліфікацыі «магістр тэхнічных навук».

Падрыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі (аспірантура) праводзіцца па спецыяльнасці 05.25.01 «Ахова працы» па трох накірунках: а) сельская гаспадарка і перапрацоўчая прамысловасць аграпрамысловага комплексу; 2) ва ўмовах іанізуючых выпраменьванняў; 3) паліўная і хімічная прамысловасць з прысвойваннем вучонай ступені кандыдата тэхнічных навук пасля абароны адпаведнай дысертацыйнай працы.

Найбольш распаўсюджана на Беларусі перападрыхтоўка па ахове працы на базе вышэйшай адукацыі з прысваеннем кваліфікацыі «спецыяліст па ахове працы». У агульнадзяржаўны класіфікатар Рэспублікі Беларусь «Спецыяльнасці і кваліфікацыі» на сучасны момант унесена 8 спецыяльнасцей перападрыхтоўкі па ахове працы, у тым ліку спецыяльнасць 1-59 01 05 «Ахова працы ў сельскай гаспадарцы». Павышэнне кваліфікацыі па ахове працы праводзіцца як у межах павышэння кваліфікацыі па асобных спецыяльнасцях, так і непасрэдна па дадзенай спецыяльнасці.

Значнай часткай падрыхтоўкі па ахове працы і бяспеды жыццядзейнасці з'яўляецца вучэбна-метадычнае забяспячэнне навучальнага працэсу. За апошнія гады на кафедры бяспекі жыццядзейнасці УА БДСГА распрацаваны новыя вучэбныя праграмы і вучэбна-метадычныя комплексы па ахове працы і бяспеды жыццядзейнасці чалавека; падрыхтаваны, выдадзены і ўключаны ў навучальны працэс падручнік і шэраг навучальных і метадычных дапаможнікаў, якія выкарыстоўваюцца пры падрыхтоўцы студэнтаў і слухачоў па дысцыплінах кафедры, а таксама для напісання раздзела «Ахова працы» у дыпломных праектах (работах) [1–3, 17–22].

Разам з тым, маецца цэлы шэраг пытанняў па арганізацыі падрыхтоўкі па ахове працы і бяспеды жыццядзейнасці, у першую чаргу пры падрыхтоўцы студэнтаў на I ступені вышэйшай адукацыі: скарачэнне аудыторных гадзін на шэрагу спецыяльнасцей ніжэй рэкамендаванага ўзроўню, неабгрунтаванае змяншэнне часу кансультавання раздзелаў дыпломных праектаў (работ) па ахове працы, перанос навучання дысцыпліны «Ахова працы» на першы курс навучання і г.д.

З мэтай забяспячэння паспяховай падрыхтоўкі спецыялістаў у вышэйшых сельскагаспадарчых навучальных установах прапануецца выпрацаваць адзіны падыход пры падрыхтоўцы ў галіне аховы працы і бяспекі жыццядзейнасці (табліца).

Структура падрыхтоўкі па ахове працы і бяспеды жыццядзейнасці ў вышэйшых навучальных установах аграрнага профілю

Бяспека жыццядзейнасці чалавека Падрыхтоўка на 1 ці 2 курсе	Ахова працы Падрыхтоўка на 3 ці 4 курсе
32 гадзіны лекцыі (8 гадзін – ахова насельніцтва і аб'ектаў ад надзвычайных сітуацый, 8 гадзін – радыяцыйная бяспека, 8 гадзін – асновы экалогіі, 8 гадзін – асновы энергазберажэння), 32 гадзіны практычныя (лабараторныя) заняткі. Выніковая атэстацыя – залік	16 гадзін лекцыі, 16 гадзін лабараторныя заняткі (тэхнічныя і аграбіялагічныя спецыяльнасці), 16 гадзін практычныя заняткі (тэхнічныя і аграбіялагічныя спецыяльнасці), 16 гадзін практычныя заняткі (эканамічныя спецыяльнасці). Выніковая атэстацыя: экзамен (тэхнічныя і аграбіялагічныя спецыяльнасці), залік (эканамічныя спецыяльнасці)
Кансультаванне раздзела «Ахова працы і бяспека жыццядзейнасці» у дыпломных праектах (работах): тэхнічныя спецыяльнасці – 1,5 гадзіны, аграбіялагічныя спецыяльнасці – 1,25 гадзіны, эканамічныя спецыяльнасці – 1 гадзіна	

Падрыхтоўку па дысцыпліне «Бяспека жыццядзейнасці чалавека» мэтазгодна праводзіць на 1 ці 2 курсах для ўсіх спецыяльнасцей, па дысцыпліне «Ахова працы» – толькі на старэйшых курсах, так як дысцыпліна «Ахова працы» адносіцца да цыкла агульнапрафесійных і спецыяльных дысцыплін і грунтуецца на ведах, якія атрыманы студэнтамі па агульнаадукацыйных і спецыяльных дысцыплінах.

Аудыторная нагрузка па дысцыпліне «Бяспека жыццядзейнасці чалавека» рэкамендуецца ў аб'ёме 64 гадзіны (32 гадзіны лекцыі і 32 гадзіны лабараторныя (практычныя) заняткі з раўнамерным размеркаваннем па ўсіх чатырох кампанентах) з выніковай атэстацыяй у выглядзе заліка.

Па дысцыпліне «Ахова працы» лекцыйная нагрузка павінна складаць не менш за 16 гадзін; для тэхнічных і аграбіялагічных спецыяльнасцей рэкамендуецца 16 гадзін практычных і 16 гадзін лабараторных заняткаў, для эканамічных спецыяльнасцей – 16 гадзін практычных заняткаў з выніковай атэстацыяй у выглядзе экзамена (тэхнічныя і аграбіялагічныя спецыяльнасці) ці заліка (эканамічныя спецыяльнасці).

Усю падрыхтоўку па дысцыплінах «Бяспека жыццядзейнасці чалавека» і «Ахова працы» мэтазгодна сканцэнтравана на адной профільнай кафедры бяспекі жыццядзейнасці. Важнейшым этапам падрыхтоўкі па ахове працы і бяспеды жыццядзейнасці з'яўляецца напісанне адпаведнага

раздела дипломной работы (проекта). При падрыхтоўцы дыпломнага праекта па тэхнічных спецыяльнасцях у дадзеным раздзеле (час кансультавання – 1,5 гадзіны) асноўную ўвагу трэба надаваць тэхнічным рашэнням забяспячэння аховы працы і бяспекі жыццядзейнасці ў адпаведнасці з тэмай дыпломнага праекта; па аграбіялагічных спецыяльнасцях (час кансультавання – 1,25 гадзіны) – забяспячэнню аховы працы і бяспекі жыццядзейнасці пры выкананні тэхналагічных аперацый згодна тэме дыпломной работы; па эканамічных спецыяльнасцях (час кансультавання – 1 гадзіна) – ацэнцы стратаў ад траўматызму і захворванняў і разліку эканамічнай эфектыўнасці мерапрыемстваў па ахове працы і бяспекі жыццядзейнасці.

Такім чынам, удасканаленне падрыхтоўкі студэнтаў у сельскагаспадарчых вышэйшых навучальных установах па пытаннях аховы працы і бяспекі жыццядзейнасці дазволіць падрыхтаваць спецыялістаў, якія валодаюць адпаведнымі кампетэнцыямі, што, у сваю чаргу, дазволіць скараціць узровень траўматызму і прафесійных захворванняў у аграпрамысловым комплексе, а таксама выканаць неабходныя патрабаванні нарматыўных прававых дакументаў.

ЛИТЕРАТУРА

1. Безопасность жизнедеятельности человека: учебное пособие / В. Н. Босак [и др.]. – Минск, 2019. – 312 с.
2. Босак, В. Н. Охрана труда в агрономии: учебное пособие / В. Н. Босак, А. С. Алексеенко, М. П. Акулич. – Минск: Вышэйшая школа, 2019. – 317 с.
3. Пожарная безопасность в сельском хозяйстве: учебное пособие / В. Н. Босак [и др.]. – Минск, 2019. – 209 с.
4. Алексеенко, А. С. Анализ основных причин производственного травматизма в организациях Могилевской области / А. С. Алексеенко, В. Н. Босак, М. В. Цайц // Инновационные решения в технологиях и механизации сельскохозяйственного производства. – Горки: БГСХА, 2019. – Вып. 4. – С. 134–137.
5. Производственный травматизм операторов сельскохозяйственных машин в Республике Беларусь и пути его профилактики и минимизации / А. С. Алексеенко [и др.] // Вестник БГСХА. – 2016. – № 1. – С. 90–93.
6. Кудрявцев, А. Н. Травматизм на производстве: состояние и мероприятия по снижению / А. Н. Кудрявцев, В. Н. Босак, А. Е. Кондраль, И. Е. Жабровский // Основные направления кардинального роста эффективности АПК в условиях цифровизации. – Казань: ООО ПК «Астор и Я», 2019. – С. 344–348.
7. Государственная программа «Социальная защита и содействие занятости населения на 2016–2020 год» (подпрограмма 2 «Охрана труда»): постановление Совета Министров Республики Беларусь от 30.01.2016 г. № 73 [Электронный ресурс]. – Минск, 2020. – Режим доступа: <http://pravo.by>. – Дата доступа 18.12.2019.
8. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Минск, 2020. – Режим доступа: [www://belstat.gov.by](http://www.belstat.gov.by). – Дата доступа 18.12.2019.
9. Андруш, В. Г. Подготовка специалистов по охране труда / В. Г. Андруш, И. Е. Жабровский, В. Н. Босак // Инновационные решения в технологиях и механизации сельскохозяйственного производства. – Горки, 2018. – Вып. 3. – С. 47–52.
10. Андруш, В. Г. Подготовка специалистов по охране труда в Республике Беларусь / В. Г. Андруш, В. Н. Босак // Охрана труда. – 2016. – № 6. – С. 25–27.
11. Босак, В. Н. Безопасность жизнедеятельности человека: особенности преподавания и методическое обеспечение / В. Н. Босак // Высшее техническое образование. – 2017. – № 1. – С. 40–45.
12. Босак, В. Н. Особенности подготовки специалистов по безопасности жизнедеятельности / В. Н. Босак, Т. В. Сачивко // Инновационные решения в технологиях и механизации сельскохозяйственного производства. – Горки: БГСХА, 2018. – Вып. 3. – С. 52–55.
13. Босак, В. Н. Подготовка по безопасности жизнедеятельности человека в Республике Беларусь / В. Н. Босак, Т. В. Сачивко // Дальневосточная весна – 2017. – Комсомольск-на-Амуре: КнАГТУ, 2017. – С. 4–6.
14. Босак, В. Н. Практико-ориентированные подходы к подготовке специалистов предприятий АПК / В. Н. Босак, Н. Ю. Жабровская, А. И. Гулейчик // Точки роста эффективности АПК в условиях нестабильного рынка. – Казань, 2018. – С. 48–52.
15. Босак, В. Н. Состояние и перспективы подготовки по охране труда в аграрных вузах / В. Н. Босак // Аграрная политика Союзного государства: опыт, проблемы, перспективы. – Горки: БГСХА, 2018. – С. 107–111.
16. Босак, В. Н. Переподготовка специалистов по охране труда в УО БГСХА / В. Н. Босак, А. С. Четкин, В. В. Васильев, А. С. Алексеенко, Т. Л. Цолбан // Инновационные решения в технологиях и механизации сельскохозяйственного производства. – Горки: БГСХА, 2019. – Вып. 4. – С. 143–146.
17. Босак, В. Н. Безопасность жизнедеятельности человека: практикум / В. Н. Босак, А. В. Домненкова. – Минск, 2016. – 192 с.
18. Босак, В. Н. Безопасность жизнедеятельности человека: учебник / В. Н. Босак, З. С. Ковалевич. – Минск: Вышэйшая школа, 2016. – 335 с.
19. Босак, В. Н. Радиационная безопасность в лесном хозяйстве: учебное пособие / В. Н. Босак, Л. А. Веремейчик. – Минск: РИПО, 2018. – 277 с.
20. Новые издания кафедры безопасности жизнедеятельности и их использование в образовательном процессе / В. Н. Босак [и др.] // Инновационные решения в технологиях и механизации сельскохозяйственного производства. – Горки, 2020. – Вып. 5. – С. 141–143.
21. Охрана труда. Лабораторный практикум: учебное пособие / А. С. Алексеенко [и др.]. – Минск, 2018. – 176 с.
22. Охрана труда. Практикум: учебное пособие / А. С. Алексеенко [и др.]. – Минск, 2017. – 192 с.